

Pratarmė

Šis „Politologijos“ tomas jau trečias, skirtas politikos ir medijų, politikos ir vizualumo sąsajoms ir jų problemimui: pirmieji du pasirodė 2013/1 (69) ir 2018/2 (90). Jo sumanymo centre – pažiūrėti, kaip atrodo valstybės ir įvairaus tipo vizualumo sampynos. 1998 m. Jamesas C. Scottas parašė knygą „Matyti kaip valstybė“, kurioje regėjimo, vizijų ir vaizdinių žodyną sykiu naudojo kaip žinojimo, valdymo ir rinkos metaforas ir analizavo vizualias formas, pavyzdžiui, urbanistinių ir žemės ūkio planavimą, kurias šios valdymo ir ekonominės vizijos įgauna. Knygos populiarumas sukūrė pavadinimo formulę, vėliau ne sykį atkartotą – iš įvairių kontekstų ateinantys autoriai ir autorės analizavo, kaip mato kontrabandininkai, feministės, miestas, aktyvistės|ai ir kiti veikėjai ir dariniai. Tokios žiūros sąsajos su valstybe taip pat užčiuopiamos, tačiau svarbu susikoncentruoti į tai, kaip ji mato ir matoma, kaip kuria ir kontroliuoja regimą ir virtualią erdvę, kokias derybas dėl politinių simbolių palaiko, o kokius simbolinius konfliktus malšina.

Dauguma šio specialaus tomo „Valstybės vizualumas“ straipsnių skirti Lietuvai, jos simboliškai reikšmingoms erdvėms ir patiems simboliams. Tomą pradeda Viktorijos Rimaitės-Beržiūnienės straipsnis „Vizualioji saugumizacija: partizaninio karo įpaminklinimas Lietuvos užsienio ir saugumo politikoje“, analizuojantis istorijos politikos elementą – nuo 2014 m. suintensyvėjusį paminklų statymą partizaniniam karui atminti – ontologinio saugumo ir tarptautinės politikos kontekste. Kitaip tariant, šis tekstas žvelgia į paminklų statymą ne vien kaip į vidinį procesą, bet „partizaninio judėjimo vizualųjį įpaminklinimą Lietuvoje suvokiant per Rusijos sugrėsminimo prizmę“, ir šį procesą mato skirtą dvejopai auditorijai – valstybės vidinei ir išorinei.

Paminklų temą valstybei svarbiose reprezentacinėse erdvėse tęsia Rūtos Statulevičiūtės-Kaučikienės straipsnis „Už kokią Lietuvą kovojame, kai kovojame dėl memorialo kovotojams už Lietuvos laisvę?“, gvildenantis diskursinį konfliktą, susiformavusį svarstant alternatyvius Lukiškių aikštės paminklo projektus. Analizės, pasitelkiančios istorinės atminties ir istorinės vaizduotės tyrimų žodyną, fokusą sudaro Ernesto Laclau ir Chantal Mouffe diskursinių konfliktų teorija. Ši prieiga leidžia parodyti „vytininkų“ ir „kalvelininkų“ konkuruojančių diskursų vidinę sąrangą ir šiuos diskursus grindžiančio skirtingo valstybės ir asmens laisvių santykio niuansus.

Vytis skirtingais virtualiais ir materialiais pavidalais tampa centre Monikos Gimbutaitės straipsnio „Į naujus kontekstus išjojęs Vytis: kaip besikeičiantis simbolio vartojimas siejasi su nacionalizmo temperatūra?“ figūra. Ši analizė pastebi 2013–2019 m. Vyčio simbolio viešo naudojimo suintensyvėjimą ir šio naudojimo persikėlimą į iki tol mažiau būdingas ir visai nebūdingas sritis (nuo komercijos iki individualių ikūnytų praktikų) ir sieja šį reiškinį su Michaelo Billigo banaliojo nacionalizmo teorija. Šios pradinė versija ir jos vėlesnės korekcijos leidžia autorei parodyti, kaip šylančio ir šalnančio nacionalizmo netolydus pasiskirstymas, išvelgiamas analizuojant Vyčio simbolio naudojimą, susijęs su vidinių ir išorinių grėsmių naratyvais.

Straipsnių bloką užbaigia Skaidros Trilupaitytės tekstas „Vizualioji kontrolė šiandienos visuomenėse: veidų ir emocijų (ne)atpažinimas“. Šis straipsnis perkelia dėmesį į valstybės ir korporacijų interesus veidų atpažinimo technologijų srityje. Vizualiosios (individų ir populiacijos) kontrolės prielaidos ir mechanizmai analizuojami juos galiausiai „nuleidžiant ant žemės“ – nubrėžiant kontūrus trijų (Jungtinių Amerikos Valstijų, Europos Sąjungos ir Lietuvos) žiniasklaidos siūlomų interpretacinių schemų, taikomų reflektuojant veido atpažinimo technologijų grėsmes ir pranašumus.

Justino Lingevičiaus recenzija apžvelgia kiek rečiau akademiškuose žurnaluose recenzuojamą leidinių tipą – Indrės Šerpytytės ir Valentyno Odnoviuno albumus, pristatančius jų projektus, skirtus SSRS ir kitų socialistinio bloko šalių represinėms institucijoms.

Abiejų kūrėjų tyrimai ir galutiniai kūriniai apmąsto, kaip šios institucijos matė ir kaip mes galime arba negalime pamatyti jų pasaulį, o recenzija šiuos darbus ir leidinius pristato šūkio *niekada vėl* kontekste.

Tebevykstant Ukrainos karui šis priesakas ir įsipareigojimas išnyra iš veik rutinizuoto politinio žodyno ir nurodo būtinybę apmąstyti, įžodinti radikalią valstybės – Rusijos – agresiją. Kone visos analitinės pastangos susiduria su ne vien informacijos, bet ir tinkamo konceptualaus aparato stygiumi, bent daliniu analitiniu nebylumu ir daugybinėmis aklosiomis zonomis. Nenusukime žvilgsnio, neapleiskime paieškų.

Tomo sudarytoja
Natalija Arlauskaitė